

שאלה נסתרת: לימוד דרשה מכתבי מר שושני ד"ר דויד לנג

שיעור 1: מה באה להשמיע

בבלי, ברכות כו ע"ב

ויפלל !. עמידה = תפילה. מכאן שתקן א"א שחרית!

אברהם תקן תפלת שחרית שנאמר (בראשית יט, כז) וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם ואין עמידה אלא תפלה שנאמר (תהלים קו, ל) ויעמד פינחס ויפלל

תהלים קו, 30

ויעמד פינחס ויפלל ותעצר המגפה

בבלי, סנהדרין פב ע"ב

...היינו דכתיב (תהלים קו, ל) ויעמד פנחס ויפלל אמר רבי אלעזר ויתפלל לא נאמר אלא ויפלל מלמד כביכול שעשה פלילות עם קונו

במדבר כה, 7-8

וירא פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן ויקם מתוך העדה ויקח רמח בידו. ויבא אחר איש ישראל אל הקבה וידקר את שניהם את איש ישראל ואת האשה אל קבתה ותעצר המגפה מעל בני ישראל.

בבלי, זבחים קא ע"ב

(ב) לא נתכהן?

[...] סבר לה כרבי אלעזר דאר"א א"ר חנינא לא נתכהן פינחס עד שהרגו לזמרי דכתיב (במדבר כה, יג) והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם רב אשי אמר עד ששם שלום בין השבטים שנאמר (יהושע כב, ל) וישמע פינחס הכהן ונשיאי העדה וראשי אלפי ישראל וגו'

משנה, תענית ב, א-ד

סדר תעניות כיצד? מוציאין את התיבה לרחובה של עיר, ונותנין אפר מקלה על גבי התיבה ובראש הנשיא ובראש אב בית דין, וכל אחד ואחד נותן בראשו...
עמדו בתפילה, מורדין לפני התיבה זקן ורגיל... ואומר לפנייהם עשרים וארבע ברכות; שמונה עשרה שבכל יום, ומוסיף עליהן עוד שש.
ואלו הן: זכרונות, ושופרות, אל יי בצרתה לי קראתי ויענני, אשא עיני אל ההרים וגו', ממעמקים קראתיך ה', תפילה לעני כי יעטוף... ואומר חותמיהן.
על הראשונה הוא אומר, מי שענה את אברהם בהר המוריה, הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה, ברוך אתה ה' גואל ישראל.
על השניה הוא אומר, מי שענה את אבותינו על ים סוף, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם היום הזה, ברוך אתה ה' זוכר הנשכחות.
על השלישית הוא אומר, מי שענה את יהושע בגלגל, הוא יענה אתכם וישמע קול צעקתכם היום הזה, ברוך אתה ה' שומע תרועה.
על הרביעית הוא אומר, מי שענה את שמואל במצפה, הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה, ברוך אתה ה' שומע צעקה.

על החמישית הוא אומר, מי שענה את אליהו בהר הכרמל, הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה, ברוך אתה ה' שומע תפילה.

על השישית הוא אומר, מי שענה את יונה ממעי הדגה, הוא יענה אתכם וישמע בקול צעקתכם היום הזה, ברוך אתה ה' העונה בעת צרה.

ילקוט שמעוני, במדבר, רמז תשעא

ד) הוא אליהו?

אמר רבי שמעון בן לקיש פינחס הוא אליהו. א"ל הקב"ה אתה נתת שלום בין ישראל וביני בעולם הזה, אף לעתיד לבא אתה הוא שעתידי ליתן שלום ביני לבין בני, שנאמר (מלאכי ג, כג-כד) "הֲיֵהָ אֲנֹכִי שִׁלַח לְכֶם אֶת אֱלֹהֵי הַנְּבִיא לְפָנָי בּוֹא יוֹם ה' וְגו' וְהִשִּׁיב לֵב אֲבוֹת עַל בְּנֵיהֶם".

שיעור 2: הציר המשפחתי והתפקיד הלאומי

דברים כד, 7

(ה) כשאוחזין מעשי

לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות איש בחטאו יומתו

בבלי, סנהדרין כז ע"ב

...דת"ר (דברים כד, טז) לא יומתו אבות על בנים מה ת"ל אם ללמד שלא יומתו אבות בעון בנים ובנים בעון אבות הרי כבר נאמר (דברים כד, טז) איש בחטאו יומתו אלא לא יומתו אבות על בנים בעדות בנים ובנים לא יומתו על אבות בעדות אבות ובנים בעון אבות לא והכתיב (שמות לד, ז) פוקד עון אבות על בנים התם כשאוחזין מעשה אבותיהן בידיהן

שמות לד, 7

(ו) פקד עון אב

נצח חסד לא לפים נשא עון ופשע וחסא ונקה לא ונקה פקד עון אבות על בנים ועל בני בנים על שלשים ועל רבעים

זוהר ח"ג, ריז ע"א

רבי שמעון הוה יתיב ולעי בפרשתא דא. אתא לקמיה ר' אלעזר בריה. א"ל נדב ואביהווא מאי עבידתייהו בפנחס אי לא הוה פנחס בעלמא כד מיתו ובתר אתא לעלמא ואשלים דוכתייהו שפיר אבל פנחס בעלמא הוה (ס"א וסגן קאי) ונשמתייה ביה בקיומא קאי. א"ל ברי רזא עלאה הכי והכי הוא דבשעתא דאסתלקו מן עלמא לא הוה מתטמרן תחות גדפי טנרא קדישא. מ"ט בגין דכתיב ובנים לא היו להם דאזעירו דיוקנא דמלכא דהא אינון לא אתחזון לשמשא בכהונא רבה. בשעתא דקני פנחס על ברית קדישא ועאל בגו כמה אוכלוסין וסליק לון לגייפין על רומחא לעיניהון דכל ישראל כד חמא שבטא דשמעון בכמה אוכלוסין דאתו לגביה פרחא נשמתייה מניה ותרין נשמתיין דהוה ערטיראין בלא דוכתא אתקריבו בה ואתכלילו כחדא ואתהדרת נשמתייה כלילא רוחא דאתכליל בתרין רוחין ואתתקפו ביה כדין רווח דוכתייהו למיהוי כהנא (רבא) מה דלא (אתחזי) מן קדמת דנא...

מלכים ב, ב, 9

(ח) פי שנים

וַיְהִי כְעֶבְרָם וְאֵלֵיהֶוּ אָמַר אֶל אֱלִישָׁע שְׂאֵל מָה אַעֲשֶׂה לָךְ בְּטָרִם אֶלְקָח מֵעִמָּךְ וַיֹּאמֶר אֱלִישָׁע וַיְהִי נָא פִי שָׁנִים בְּרוּחֶךָ אֵלַי

רבי חיים ויטאל, שער הגלגולים, הקדמה יד

ובזה תבין מה שהודעתך בענין נדב ואביהו, כמה פעמים נתגלגלו, וכמו שנתבאר בפסוק וַיְהִי נָא פִי שָׁנִים בְּרוּחֶךָ אֵלַי, כי נדב ואביהו היו תחלה באליהו זכור לטוב, ואחר כך היו באלישע

דברים ט, 20

(ט) ובאהרן יתאנף. הא כ' אש זרה

ובאהרן התאנף יהוה מאד להשמידו ואתפלל גם בעד אהרן בעת ההוא

ויקרא י, 3-1

ויקחו בני אהרן נדב ואביהו איש מחתתו ויתנו בהן אש וישמו עליה קטרת ויקרבו לפני יהוה אש זרה אשר לא צוה אתם. ותצא אש מלפני יהוה ותאכל אותם וימתו לפני יהוה. ויאמר משה אל אהרן הוא אשר דבר יהוה לאמר בקרבי אקדש ועל פני כל העם אכבד וידם אהרן.

במדבר ג, 3-1

ואלה שמות בני אהרן הבכור נדב ואביהו אלעזר ואיתמר. אלה שמות בני אהרן הכהנים המשחים אשר מלא ידם לכהן. וימת נדב ואביהו לפני יהוה בהקרבתם אש זרה לפני יהוה במדבר סיני ובנים לא היו להם ויכהן אלעזר ואיתמר על פני אהרן אביהם.

במדבר כו, 60-61

ויולד לאהרן את נדב ואת אביהו את אלעזר ואת איתמר. וימת נדב ואביהו בהקריבתם אש זרה לפני יהוה.

תנחומא, אחרי מות, ח

(ט) ובאהרן יתאנף. הא כ' אש זרה

וידבר ה' אל משה אחרי וגו'. שארבעתן ראויין למות, והתפלל משה עליהם, ועשתה תפלתו מחצה. אימתי? בשעה שעשו ישראל את העגל. מה כתיב שם? ובאהרן התאנף ה' מאד להשמידו (דברים ט, כ). ואין השמדה אלא כליון בנים, שנאמר: ואשמיד פריו ממעל ושרשיו מתחת (עמוס ב, ט).

פירוש רש"י על דברים ט, 20

"ובאהרן התאנף ה'" – לפי ששמע לכם. "להשמידו" – זה כלוי בנים וכן הוא אומר (עמוס ב) ואשמיד פריו ממעל. "ואתפלל גם בעד אהרן" – והועילה תפלתי לכפר מחצה ומתו שנים ונשארו השנים.

במדבר כה, 11

(י) יחסו אחר אהרן. גם הם ידעו. דימו אהרן עשה פשרה. ואי"ל חש לע"ז. הא אבי אמו פטם עגלים לע"ז פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתו מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי

פירוש רש"י על במדבר כה, 11

"פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן" – לפי שהיו השבטים מבזים אותו הראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לע"ז והרג נשיא שבט מישראל לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן.

בבלי, סנהדרין פב ע"ב

ויעמד פנחס ויפלל אמר רבי אלעזר ויתפלל לא נאמר אלא ויפלל מלמד כביכול שעשה פלילות עם קונו בקשו מלאכי השרת לדחפו אמר להן הניחו לו קנאי בן קנאי הוא משיב חימה בן משיב חימה הוא התחילו שבטים מבזין אותו ראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לעבודת כוכבים והרג נשיא שבט מישראל בא הכתוב ויחסו פנחס בן אלעזר בן אהרן הכהן

רבי נתן נטע שפירא, מגלה עמוקות על התורה, פנחס, ג

(י) יחסו אחר אהרן. גם הם ידעו. דימו אהרן עשה פשרה. ואי"ל חש לע"ז. הא אבי אמו פטם עגלים לע"ז פנחס בן אלעזר. שהיו השבטים מבזים אותו ראיתם בן פוטי הרג נשיא בישראל התחיל הכתוב מייחסו מקשה אמ"ז ז"ל והלא גם הם ידעו שהוא בן אהרן אשר האב הוא מיוחס רק שביזוהו מצד אבי אמו וא"כ מה הועיל יחסו שהכתוב מייחסו אחר אהרן הכהן הלא עכ"פ הוא שפר מיתקן מאב ומאם לא טהר...

פירוש רש"י על סנהדרין ז ע"א

שעשה אהרן פשרה בינו לבין עצמו והורה היתר לעצמו לעשות להם את העגל.

עמוס ג, 1-3, 14

אפקד

שמעו את הדבר הזה אשר דבר יהוה עליכם בני ישראל על כל המשפחה אשר העליתי מארץ מצרים לאמר. רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על פן אפקד עליכם את כל עונתיכם. הילכו שנים יחדו בלתי אם נועדו... כי ביום פקדי פשעי ישראל עליו ופקדתי על מזבחות בית אל ונגדעו קרנות המזבח ונפלו לארץ.

משנה, זבחים ב, ב-ג

מחשבה בקדשים מפגלת = מתעבת, – לא רק מח' ע"ז, שבכ"מ כמעשה אף לא של"ש, גם מחשבת חוץ לזמנו

השוחט את הזבח, לזרק דמו בחוץ או מקצת דמו בחוץ, להקטיר את אמוריו בחוץ או מקצת אמוריו בחוץ, לאכל בשרו בחוץ או פזית מבשרו בחוץ או לאכל פזית מעור האליה בחוץ, פסול, ואין בו כרת. לזרק דמו למחר או מקצת דמו למחר, להקטיר אמוריו למחר או מקצת אמוריו למחר, לאכל בשרו למחר או פזית מבשרו למחר או לאכל פזית מעור האליה למחר, פגול, וחיבין עליו כרת. זה הכלל: כל השוחט והמקבל והמהלך והזורק, לאכל דבר שדרכו לאכל, להקטיר דבר שדרכו להקטיר, חוץ למקומו, פסול ואין בו כרת; חוץ לזמנו, פגול וחיבין עליו כרת, ובלבד שיקרב המתיר כמצותו.

עמוס ד, 4

והביאו לבקר

באו בית אל ופשעו הגלגל הרבו לפשע והביאו לבקר זבחיםם לשלשת ימים מעשרתיכם

פירוש רש"י על עמוס ד, 4

"באו בית אל וגו'" – כאדם האומר לבן בליעל עשה עשה עד שתתמלא סאתך. "והביאו לבקר זבחיםם" – זאת אומרים להם כומר הבעל ע"א וותרנית היא ואינה מחמרת עליכם התורה אמרה (שמות כג) לא ילין לבקר אבל לע"א והביאו לבקר תורה אמרה בקדשים קלים ביום זבחכם יאכל ממחרת (ויקרא ט) וע"א לג' ימים מעשר בהמותיכם...

ישעיהו סא, 9

זרעם, על כל הגוים, גוי קדוש, ואבדיל אתכם, ובנביא העלה

ונודע בגוים זרעם וצאצאיהם בתוך העמים כל ראייהם יכירו כי הם זרע ברה יהוה

דברים כו, 19

ולתתנה עליון על כל הגוים אשר עשה לתהלה ולשם ולתפארת ולהיתנה עם קדש ליהוה אלהיך כאשר דבר

שמות יט, 6

ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל

ויקרא כ, 26

והייתם לי קדשים כי קדוש אני יהוה ואבדל אתכם מן העמים להיות לי

הושע יב, 14

ובנביא העלה יהוה את ישראל ממצרים ובנביא נשמר

הושע ד, 1

חסד, אמת, אחד, ארץ, חמץ

חסד. קדושה = דעת א'. ואמת = דעת

שמעו דבר יהוה בני ישראל כי ריב ליהוה עם יושבי **הארץ** כי אין אמת ואין חסד ואין דעת אלהים **בארץ**

שמואל ב ז, 23

– מפגש = א'ח'ד' (אמת, חסד, דעת א')

ומי כעמך כישׂראל גוי אחד **בארץ** אשר הלכו אלהים לפדות לו לעם ולשום לו שם ולעשות לכם הגדולה ונראות לארצך מפני עמך אשר פדית לך ממצרים גוים ואלהיו

תהלים פה, 11-12

בארץ = ח'מ'ץ' (חסד משפט = אמת. צדקה = קדושה)

חסד ואמת נפגשו צדק ושלוש נשקו. אמת **מארץ** תצמח וצדק משמים נשקף.

שיעור 3: מירוק תורשת אב

רבי אליהו הכהן, אגדות אליהו, חידושי פסחים, פרק י

מירוק תורשת אב. עקדה למרק נדת תרח

ובזה מבואר אצלי מאמר במדרש רבה הרבה יסורין הביא הקב"ה על אברהם, כיון שאמר שלא היה יכול לסובלם הביאים על איוב, ע"כ, דקשה, מאן דכר שמיה דאיוב להביאים עליו. אמנם הכונה דאיוב היה גלגול תרח כמו שהובא במקובלים ז"ל (ספר הגלגולים הקדמה לו) ובזה אתי שפיר, שהנה היסורים שהביא הקב"ה על אברהם דהיינו הנסיונות, היה בעבור למרקו על שחטא בהיותו בחלציו של אביו כשהיה עובד עבודה זרה, לכן כשלא יכול לסבול עוד הביאים על איוב דהיינו תרח שהיה עיקר החטא

במדבר רבה, פרשה יז, ב

ד"א מהו "תחת בנו" אמר לו הקדוש ברוך הוא חייך בנך נתקרב ראשון האיל הזה תחתיו באותה שעה אמר אברהם איני זו מכאן עד שתשבע לי שאין אתה מנסה אותי עוד לעולם שאם ח"ו לא הייתי שומע לך אבדתי כל אשר יגעתי מימי אמר לו הקב"ה חייך כך הוא ונשבע שלא ינסנו עוד שנאמר "ויאמר בי נשבעתי נאם ה'" אמר לו הקדוש ברוך הוא יסורין קשים ונסיונים אחרים היו ראויין לבא על אברהם ואינן באין ואלו הן היסורין אותן שבאו על איוב היו ראויין לבא על אברהם שכן הוא נסמך לפרשה "ויהי אחרי הדברים האלה ויגד וגו' את עוץ בכורו ואת בוז" ועוץ היה איוב (איוב א, א): "איש היה בארץ עוץ איוב שמו".

רבי חיים ויטאל, שער הגלגולים, הקדמה לו

ותרח אבי אברהם, נתגלגל ונתקן באיוב

רבי חיים ויטאל, שער הפסוקים, ספר איוב, סימן א

עקדה למרק נדת תרח – אפ"ל דמפז אין נדה ב. עוג. לאפשר טהור מטמא. – אברם מתרח

איש היה בארץ עוץ איוב שמו וגו': כבר הודעתך בשער הגלגולים, כי הנשמות הקדושות נמסרו ביד הקליפות, ע"י חטאו של אדה"ר. וכן בכל פעם שחוטא כל אדם מישראל, כפי ערך חטאו כך גורם. והנה בראות הקליפות איזו נשמה יקרה עד מאד, רוצים לטנפה בתכלית, כדי לאבדה, שלא תוכל להתקן, ותשאר תמיד בחלקה. ולכן מביאים אותה בטיפת זרע איזה רשע. וז"ס צדיק בן רשע, כמש"ה מי יתן טהור מטמא ולכן אין לתמוה מן אברהם שנולד מן תרח. ואמנם כשגובר הטוב של הנשמה הזאת, לא די שהיא נתקנת, אלא גם היא מתקנת את כל הקריבים לה... והענין הוא, דע, כי כאשר תרח בעל את אמתלאי אשתו, היתה נדה, וכראות הקליפות טנוף כזה, הכניסו בטיפה ההיא נשמת אברהם... ועוד זה

הרכיבו בטיפת תרח משאר בני אדם, מדה כנגד מדה, משום שאברהם הוא אדה"ר שעבד ע"ז, ולכן היה בנו של תרח, כומר לע"ז. ואח"כ נתקן, כשהושלך לכבשן האש, ולא עבד ע"ז, כנזכר שם בס"ת בפרשת קדושים וז"ש בזה, וע"ד איתמר מי יתן טהור מטמא, כי אי אפשר להוציא נשמה טהורה מתוך קליפה טמאה. אא"כ יכניסוה במקום טפה טמאה כנזכר... ונשמת תרח היתה הפסולת המעורב בנשמת אברהם, ולכן נתגלגל הדבר שיתוקן על ידו, ולכן טרח אברהם ג"כ להחזיר את תרח אביו בתשובה, כמ"ש ז"ל: ואמנם גם בתרח, היה נצוץ קדושה מעורב בו, ובסיבתו חזר בתשובה, האמנם לא הספיקה תשובתו לתקן עון ע"ז שחטא בה לאין קץ, ולכן הוצרך להתגלגל באיוב

החיד"א, חומת אנך על בראשית כב, ט

עקדה למרק נדת תרח

ויעקוד את יצחק בנו. אני בעניי נחל קדומים רמזתי מ"ש רבינו האר"י זצ"ל על פסוק איוב בשחין רע מכף ר"ת אברם כי בעת העקידה שלא יקטרג נתן לו איוב וזהו ר"ת אברם כי היה תמורת אברהם ורמזתי אני עני כי ויעקוד את יצחק בנו ר"ת איוב. ועתה ארחיב הדבר קצת כי הנסיונות שנתנסה אברהם אע"ה היה למרק עונות תרח ואמרו רז"ל שהי"ל להביא עוד נסיונות על אברהם וסבל יסורין איוב כי בא תרח בגלגול איוב והי"ל יסורין גדולים לכפר עונותיו וכמ"ש אני הדל במקומות שונים... כלומר עד העקידה סבל אברהם בעד אביו ואחר זה בא תרח עצמו

החיד"א, נחל קדומים על התורה, בראשית כב, ט

ויעקד את יצחק בנו. ראיתי בספר לקוטי תורה לרבינו האר"י ז"ל הנדפס באיוב דף כ"ט שכ' את איוב בשחין רע מכף ר"ת אברם. כי הנה רז"ל אמרו כי זה היה בעת העקידה של יצחק שטרד הקב"ה השטן שלא יקטרג על אברהם וימות יצחק נתן לו איוב למרק עונו אז לכן ר"ת אברם כי היה תמורת אברהם עכ"ל ולפי דברי קדשו אפשר לרמוז כי ר"ת ויעקד את יצחק בנו הוא איוב שם רמז ענין האמור דבעת העקידה נמסר איוב לידון שלא יקטרג על אברהם ודוק

החיד"א, ברית עולם על ספר חסידים

...אברהם אבינו ע"ה סבל יסורין בעבור תרח אביו לנקותו. ואחר נסיון העקידה בא תרח בגלגול איוב כדי שתרח יקבל יסורין על עונותיו וכתבנו בזה בשמחת הרגל...

ויקרא כו, 40

?. [?] והתודו. עון אבותם.. אנו ואבותינו חטאנו

והתודו את עונם ואת עון אבתם במעלם אשר מעלו בי ואף אשר הלכו עמי בקרי

סדר וידוי

אנא יהוה אלהינו ואלהי אבותינו. תבוא לפניך תפלתנו ואל תתעלם נוסח עדות המזרח: מלכנו מתחננתנו. שאין אנחנו (נ"א: אנו) עני פנים וקשי ערף לומר לפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו צדיקים אנחנו ולא חטאנו. אבל נוסח עדות המזרח: חטאנו, עונו, פשענו, אנחנו ואבותינו ואנשי ביתנו. כל השאר: אנחנו ואבותינו חטאנו

דברים ט, 20

מתו נו"א. טעם אחד. רשי התאנף מאד להשמידו

ובאהרן התאנף יהוה מאד להשמידו ואתפלל גם בעד אהרן בעת ההוא

פירוש רש"י על דברים ט, 20

"ובאהרן התאנף ה'" – לפי ששמע לכם. "להשמידו" – זה כלוי בנים וכן הוא אומר (עמוס ב) ואשמיד פרו ממעל. "ואתפלל גם בעד אהרן" – והועילה תפילתי לכפר מחצה ומתו שנים ונשאר השנים.

בבלי, סנהדרין ו ע"ב - ז ע"א

– ל"נ מקרא זה. תוס' תורת אמת היתה בפיהו ... ?'. ויכן מזכות.. אבל מס"נ קל בלא מחשבה זרה, אבל להציל חייו, ע"כ מתערב, תשוקת חיים

נגמר הדין אי אתה רשאי לבצוע

ר"א בנו של רבי יוסי הגלילי אומר אסור לבצוע וכל הבוצע ה"ז חוטא וכל המברך את הבוצע הרי זה מנאץ ועל זה נאמר (תהלים י, ג) בוצע ברך נאץ ה' אלא יקוב הדין את ההר שנאמר (דברים א, יז) כי המשפט לאלהים הוא וכן משה היה אומר יקוב הדין את ההר אבל אהרן אוהב שלום ורודף שלום ומשים שלום בין אדם לחבירו שנאמר (מלאכי ב, ו) תורת אמת היתה בפיהו ועולה לא נמצא בשפתיו בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעון

[...]

ופליגא דרבי תנחום בר חנילאי דאמר רבי תנחום בר חנילאי לא נאמר מקרא זה אלא כנגד מעשה העגל שנאמר (שמות לב, ה) וירא אהרן ויבן מזבח לפניו מה ראה א"ר בנימין בר יפת א"ר אלעזר ראה חור שזבוח לפניו אמר אי לא שמענא להו השתא עבדו לי כדעבדו בחור ומיקיים בי (איכה ב, כ) אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא ולא הויא להו תקנתא לעולם מוטב דליעבדו לעגל אפשר הויא להו תקנתא בתשובה

פירוש רש"י על סנהדרין ז ע"א

– ל"נ מקרא זה. תוס' תורת אמת היתה בפיהו ...

מקרא זה – ובוצע ברך. אלא כנגד מעשה העגל – שעשה אהרן פשרה בינו לבין עצמו והורה היתר לעצמו לעשות להם את העגל

תהלים י, 3

כִּי הִלַּל רָשָׁע עַל תַּאֲוֹת נַפְשׁוֹ וּבִצָּע בֵּרַךְ נֶאֱמַר יְהוָה

תוספות על סנהדרין ז ע"א

כנגד מעשה העגל – אקרא דתורת אמת קאי כדכתיב בספיה ורבים השיב מעון שיהא להם תקנה כדמסיק

מלאכי ב, 6

תורת אמת היתה בפיהו ועולה לא נמצא בשפתיו בשלום ובמישור הלך אתי ורבים השיב מעון

שמות לב, 5

ויבן מזבוח

וירא אהרן ויבן מזבח לפניו ויקרא אהרן ויאמר חג ליהוה מקר

פירוש רש"י על שמות לב, 5

"וירא אהרן" – שהיה בו רוח חיים שנא' (תהלים קו) בתבנית שור אוכל עשב וראה שהצליח מעשה שטן ולא היה לו פה לדחותם לגמרי. "ויבן מזבח" – לדחותם. "וירא חג לה' מחר" – ולא היום שמא יבא משה קודם שיעבדוהו זהו פשוטו ומדרשו בויקרא רבה דברים הרבה ראה אהרן ראה חור בן אחותו

שהיה מוכיחם והרגוהו וזהו ויבן (לשון בינה) מזבח לפניו ויבן מזבוח לפניו ועוד ראה ואמר מוטב שיתלה בי הסרחון ולא בהם ועוד ראה ואמר אם הם בונים את המזבח זה מביא צרור וזה מביא אבן ונמצאת מלאכתן עשויה בבת אחת מתוך שאני בונה אותו ומתעצל במלאכתי בין כך ובין כך משה בא. "חג לה" – בלבו היה לשמים בטוח היה שיבא משה ויעבדו את המקום

ויקרא רבה, פרשה י, ג

רבי ברכיה בשם רבי אבא בר כהנא פתר קריא באהרן בשעה שעשו ישראל אותו מעשה בתחלה הלכו אצל חור אמרו לו (שמות לב, א): "קום עשה לנו אלהים" כיון שלא שמע להן עמדו עליו והרגוהו הה"ד (ירמיה ב, לד): "גם בכנפיך נמצאו דם וגו'" וזהו דמו של חור "לא במחתרת מצאתים כי על כל אלה" על אשר עשו (שמות לב, ד): "אלה אלהיך ישראל" ואח"כ הלכו אצל אהרן אמרו לו "קום עשה לנו אלהים" כיון ששמע אהרן כן מיד נתיירא הה"ד (שם, ה) "וירא אהרן ויבן מזבח לפניו" נתיירא מהזבוח לפניו אמר אהרן מה אעשה הרי הרגו את חור שהיה נביא עכשיו אם הורגים אותו שאני כהן מתקיים עליהם המקרא שכתוב (איכה ב, כ): "אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא" ומיד הם גולין

שיעור 4: הידשנו במצוותיו וציוונו

בבלי, ברכות לב ע"ב

דתפלה גדולה. שמתקנת הכל. אבל במח' זרה ותפלתו תהיה לחטאה
אמר ר' אלעזר גדולה תפלה יותר ממעשים טובים שאין לך גדול במעשים טובים יותר ממשנה רבינו
אעפ"כ לא נענה אלא בתפלה שנאמר (דברים ג, כו) אל תוסף דבר אלי וסמיך ליה עלה ראש הפסגה...
וא"ר אלעזר גדולה תפלה יותר מן הקרבנות שנא' (ישעיהו א, יא) למה לי רוב זבחיכם

תהלים קט, 7

בְּהַשְׁפֹּטוֹ יֵצֵא רִשְׁעֵי וּתְפִלָּתוֹ תִּהְיֶה לְחַטָּאָה

תהלים יב, 9

העומדים ברומו של עולם, מגעת עד כה"כ, לבני אדם, בפגם מחשבתם נעשות זולות
סביב רשעים יתהלכון פָּרַם זִלוֹת לְבַנֵי אָדָם

בבלי, ברכות ו ע"ב

כרום זלות לבני אדם... אלו דברים שעומדים ברומו של עולם ובני אדם מזלזלין בהן

ויקרא י, 1

בלי ציווי הכל חטא – .? אשר לא צוה "אותם" – וצווי לו .? ניבא מה שנאמר לחברו. במיתה
וַיִּקְחוּ בְנֵי אֶהֱרֹן נָדָב וָאֶבִּיהוּא אִישׁ מִחֶתְתוֹ וַיִּתְּנוּ בְּהֵן אִשׁ וַיִּשְׁימוּ עָלֶיהָ קְטֹרֶת וַיִּקְרְבוּ לִפְנֵי יְהוָה אִשׁ זָרָה
אֲשֶׁר לֹא צִוָּה אֹתָם

דברים יח, 20

אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי את אשר לא צויתיו לדבר ואשר ידבר בשם אלהים אחרים ומת
הנביא ההוא

משנה, סנהדרין יא, ה

ניבא מה שנאמר לחברו. במיתה

נביא השקר המתנבא על מה שלא שמע ומה שלא נאמר לו, מיתתו בידי אדם

פירוש הרמב"ם על משנה, סנהדרין יא, ה

ומה שלא נאמר לו – הוא שיתנבא בנבואת זולתו, ויאמר לי אמר השם יתברך זה הדבר, ולא אמרו לו אבל נאמר לזולתו

רמב"ם, משנה תורה, ספר המדע, הלכות עבודה זרה וחוקות הגויים ה, ח

מי ששמע דברי נביא חבירו ואמר שדבר זה לו נאמר, והוא נתנבא בו, הרי זה נביא שקר ומיתתו בחנק

ר' משה מקוצי, ספר מצוות גדול, לאוין, לה

שלא למנוע מהריגת נביא שקר ולא נירא ממנו שנא' לא תגורו ממנו אחד המתנבא מה שלא שמע במראה הנבואה או מי ששמע דברי נביא חבירו ואומר שזה הדבר נאמר לו והוא מתנבא בו הר"ז נביא שקר ומיתתו בחנק שנאמר אך הנביא אשר יזיד לדבר דבר בשמי זה המתנבא מה שלא שמע אשר לא צויתיו הא לחבירו צויתי זה המתנבא מה שנ' לחבירו כדאיתא בסנהדרין דף פ"ט

בבלי, שבת פז ע"א

ואפ"ל מדעתו והסכים הק'

דתניא ג' דברים עשה משה מדעתו והסכים הקב"ה עמו הוסיף יום אחד מדעתו ופירש מן האשה ושבר את הלוחות

אבות דרבי נתן ב, ג

ויאמר ה' אל משה לך אל העם וקדשתם היום ומחר לא רצה משה הצדיק לומר להם לישראל כדרך שאמר (להם) (לו) הקב"ה אלא כך אמר להם היו נכונים לשלשת ימים אל תגשו אל אשה והוסיף להם משה יום אחד מעצמו (אלא כך) אמר משה ילך איש אצל אשתו ותצא ממנה שכבת זרע ביום הג' ויהיו טמאים ונמצא ישראל מקבלים דברי תורה בטומאה מהר סיני אלא אוסיף להם יום שלישי (כדי שלא ילך איש אצל אשתו ולא תצא ממנה שכבת זרע ביום השלישי) ויהיו טהורים (ונמצאו מקבלין תורה

בטהרה מהר סיני). זה אחד מהדברים שעשה משה מדעתו (דין ק"ו) והסכימה דעתו לדעת המקום. שבר את הלוחות והסכימה דעתו לדעת המקום. פי' (מן) אהל מועד והסכימה דעתו לדעת המקום. פי' מן האשה והסכימה דעתו לדעת המקום

רבי יוסף דב הלוי סולובייצ'יק, בית הלוי על דרוש ומילי דאגדתא, כי תשא (ווארשא,

תרמ"ד), עמ' 54

חטא עגל = שלא נצטוו ()

וכיון דעיקר חטאם בעגל היה מה שרצו להתחכם מעצמם לעשות ע"פ ידיעתם וחכמתם מעשה אשר לא נצטוו עליו ולזה במעשה המשכן שבא לכפר נאמר על כל אשר עשו כאשר צוה ה', כלומר דהגם דבצלאל היה יודע לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ והיה יודע רמזים וסודות במלאכתו עם כל זה במלאכתו היה כל כוונתם רק כאשר ציוה ה' ונתכוונו רק לעשות ציווי ורצונו יתברך לא משום שהשכל של עצמם מחייבם לעשות כן, וזהו שכיפר להם על חטא העגל.

בבלי, סנהדרין ז ע"א

ומחשבה פגומה, אם יהרג

...דאמר רבי תנחום בר חנילאי לא נאמר מקרא זה אלא כנגד מעשה העגל שנאמר (שמות לב, ה) וירא אהרן ויבן מזבח לפניו מה ראה א"ר בנימין בר יפת א"ר אלעזר ראה חור שזבוח לפניו אמר אי לא שמענא להו השתא עבדו לי כדעבדו בחור ומיקיים בי (איכה ב, כ) אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא ולא הוא להו תקנתא לעולם מוטב דליעבדו לעגל אפשר הוא להו תקנתא בתשובה

ויקרא רבה י, ג

רבי ברכיה בשם רבי אבא בר כהנא פתר קריא באהרן בשעה שעשו ישראל אותו מעשה בתחלה הלכו אצל חור אמרו לו (שמות לב, א): "קום עשה לנו אלהים" כיון שלא שמע להן עמדו עליו והרגוהו הה"ד (ירמיה ב, לד): "גם בכנפיך נמצאו דם וגו'" וזהו דמו של חור "לא במחתרת מצאתים כי על כל אלה" על אשר עשו (שמות לב, ד): "אלה אלהיך ישראל" ואח"כ הלכו אצל אהרן אמרו לו "קום עשה לנו אלהים" כיון ששמע אהרן כן מיד נתיירא הה"ד (שם, ה) "וירא אהרן ויבן מזבח לפניו" נתיירא מהזבוח לפניו אמר אהרן מה אעשה הרי הרגו את חור שהיה נביא עכשיו אם הורגים אותו שאני כהן מתקיים עליהם המקרא שכתוב (איכה ב, כ): "אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא" ומיד הם גולין

משנה סנהדרין ט, ו

ואיך מציאות לתקן – רק בהלכה זו. קנאין פוגעין... = מעצמו. מ"מ = הלכה שהיא ציווי הגונב את הקסוה, והמקלל בקוסם, והבועל ארמית, קנאין פוגעין בו...

רמב"ם, משנה תורה, ספר קדושה, הלכות איסורי ביאה יב, ד

כל הבועל כותית בין דרך חתנות בין דרך זנות, אם בעלה בפרהסיא והוא שיבעול לעיני עשרה מישראל או יתר, אם פגעו בו קנאים והרגוהו – הרי אלו משובחין וזריזין. ודבר זה הלכה למשה מסיני היא. וראיה לדבר זה מעשה פינחס בזמרי.

הגהות רמ"א על שולחן ערוך, חושן משפט, סימן תכה, סעיף ד

ואיך מציאות לתקן – רק בהלכה זו. קנאין פוגעין... = מעצמו. מ"מ = הלכה שהיא ציווי הבא על הגויה בפרהסיא לעיני עשרה ישראלים, קנאין פוגעין בו ומותרין להרגו. ודוקא בשעת מעשה, אבל אם פירש אסור להרגו. ודווקא שהתרו בו ולא פירש. ודוקא שבא הקנאי להורגו מעצמו, אבל אם שאל לבית דין אין מורים לו כך.

שיעור 5: שם עינו על זה

במדבר כה, 4-8

משה שכח. מפ"ז. לא ציוהו עכשו. דהוי שאל אביך. כנו"א חטא, מ"מ ל"ה מורה הלכה, רק מזכיר הלכה לפני רבו

ויאמר יהוה אל משה קח את כל ראשי העם והוקע אותם ליהוה נגד השמש וישב חרון אף יהוה מישראל. ויאמר משה אל שפטי ישראל הרגו איש אנשיו הנצמדים לבעל פעור. והנה איש מבני ישראל בא ויקרב אל אחיו את המדינית לעיני משה ולעיני כל עדת בני ישראל והמה בכים פתח אהל מועד. וירא פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן ויקם מתוך העדה ויקח רמח בידו. ויבא אחר איש ישראל אל הקבה וידקר את שניהם את איש ישראל ואת האשה אל קבתה ותעצר המגפה מעל בני ישראל.

בבלי, סנהדרין פב ע"א

משה שכח. מפ"ז. לא ציוהו עכשו. דהוי שאל אביך. כנו"א חטא, מ"מ ל"ה מורה הלכה, רק מזכיר הלכה לפני רבו

א"ר חסדא הבא לימלך אין מורין לו איתמר נמי אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן הבא לימלך אין מורין לו ולא עוד אלא שאם פירש זמרי והרגו פנחס נהרג עליו נהפך זמרי והרגו לפנחס אין נהרג עליו שהרי רודף הוא (במדבר כה, ה) ויאמר משה אל שופטי ישראל וגו' הלך שבטו של שמעון אצל זמרי בן סלוא אמרו לו הן דנין דיני נפשות ואתה יושב ושותק מה עשה עמד וקיבץ כ"ד אלף מישראל והלך אצל כזבי אמר לה השמיעי לי אמרה לו בת מלך אני וכן צוה לי אבי לא תשמעי אלא לגדול שבהם אמר לה אף הוא נשיא שבט הוא ולא עוד אלא שהוא גדול ממנו שהוא שני לבטן והוא שלישי לבטן תפשה בבלוריתה והביאה אצל משה אמר לו בן עמרם זו אסורה או מותרת ואם תאמר אסורה בת יתרו מי התירה לך נתעלמה ממנו הלכה געו כולם בבכיה והיינו דכתיב (במדבר כה, ו) והמה בוכים פתח אהל מועד וכתוב (במדבר כה, ז) וירא פנחס בן אלעזר מה ראה אמר רב ראה מעשה ונזכר הלכה אמר לו אחי אבי אבא לא כך לימדתני ברדתך מהר סיני הבועל את כותית קנאין פוגעין בו אמר לו קריינא דאיגרתא איהו ליהוי פרוונקא

ויקרא רבה, כ, ו

תני ר' אליעזר לא מתו בניו של אהרן אלא על ידי שהורו הלכה בפני משה רבן

פירוש רש"י על סנהדרין ז ע"א

ותקן חטא אהרן שעשה פשרה, וגרם ע"ז דערב רב
שעשה אהרן פשרה בינו לבין עצמו והורה היתר לעצמו לעשות להם את העגל

שמות לב, 7

וידבר יהוה אל משה לך רד כי שחת עמך אשר העלית מארץ מצרים

שמות רבה, מב, ו

לך רד כי שחת עמך העם אין כתיב כאן אלא עמך. אמר משה: רבון העולם! מנין הם עמי? אמר לו הקב"ה: עמך הם. שעד שהיו במצרים אמרתי לך (שמות ז): והוצאתי את צבאותי את עמי, אמרתי לך שלא לערב בהם ערב רב. אתה שהיית עניו וכשר, אמרת לי: לעולם מקבלים השבים, ואני הייתי יודע מה הם עתידין לעשות, אמרתי לך: לאו! ועשיתי רצונך, והם הם שעשו את העגל, שהיו עובדים עבודת כוכבים, והם עשו אותו וגרמו לעמי לחטא. ראה מה כתיב: אלה אלהינו אין כתיב כאן, אלא אלה אלהיך, שהגרים שעלו עם משה, הם עשאוהו, ואמרו לישראל: אלה אלהיך. לכך הקב"ה אמר למשה: לך רד כי שחת עמך

בבלי, סנהדרין פב ע"א

— הוא אף סיג. בעל בת אל נכר, בלא חיתון. דאפ"ל לא נגרר לע"ז — מ"מ בפרהסיא. פוגעין א"ר חייא בר אבויה כל הבא על הכותית כאילו מתחתן בעבודת כוכבים דכתיב ובעל בת אל נכר וכי בת יש לו לאל נכר אלא זה הבא על הכותית

בבלי, בבא מציעא קיד ע"א-ע"ב

ומפ"ז לא נתכהן. דאלו נתכהן. האפ"ל. בטוח בנס, שלא יטמא — כאליהו בצרפית תו' אשכחיה רבה בר אבוה לאליהו דקאי בבית הקברות של עובדי כוכבים... אמר ליה לאו כהן הוא מר מאי טעמא קאי מר בבית הקברות א"ל לא מתני מר טהרות דתניא ר"ש בן יוחי אומר בקבריהן של עובדי כוכבים אין מטמאין

פירוש רש"י על בבלי, בבא מציעא קיד ע"א-ע"ב

לאו כהן מר – דאיכא למ"ד דאליהו הוא פינחס דכתיב ביה קנא קנאתי וכן בפינחס בקנאו את קנאתי

תוספות על בבלי, בבא מציעא קיד ע"א-ע"ב

אמר ליה לאו כהן (אתה). תימה לר"י היאך החיה בנה של האלמנה כיון שכהן היה דכתיב (מלכים א, יז) ויתמודד על הילד וגו' ויש לומר שהיה ברור לו שיחיהו לכך היה מותר משום פיקוח נפש

ר' נתן נטע שפירא, מגלה עמוקות על פרשת ואתחנן, אופן קכב

נ'דב א'ביהו = נ'ביא א'ליהו

כי כמו שאמר אלישע לאליהו בהפרדו ממנו יהי נא פי שנים ברוחך עלי (מלכים ב, ב, ט), שרמו על נדב ואביהו שנתעברו בגילגול אליהו שהוא פנחס, ומהם ירש אליהו פי שנים כנרמו במלת נ"א נ'דב א'ביהו

מדרש תנחומא, פרשת וירא, א

תפלת יח. כנגד 18 צוה יאמ

ילמדנו רבינו כמה ברכות מתפלל אדם בכל יום כך שנו רבותינו בכל יום מתפלל אדם שמונה עשרה ולמה שמונה עשרה, א"ר שמואל בר נחמן כנגד י"ח פעמים שהאבות כתובין בתורה, הראשון שבהם (בראשית, ג) ואלהים פקד יפקוד אתכם והעלה אתכם מן הארץ הזאת אל הארץ אשר נשבע לאברהם ליצחק וליעקב, והאחרון (דברים לא) ויאמר ה' אלי זאת הארץ אשר נשבעתי לאבותיכם לאברהם ליצחק וליעקב... ור' יוחנן אמר כנגד י"ח צווים שבמשכן שהן בסוף ספר ואלה שמות, והן כאשר צוה ה' את משה י"ח פעמים, ורבי סימון אמר כנגד י"ח חוליות שבשדרה שבשעה שאדם מתפלל וכורע צריך שיכרע עד שיתפקקו כל חוליות שבשדרה, שנאמר (תהלים לה) כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך, ור"ש אמר כנגד י"ח מזמורים שמראש ספר תהלים עד יענך ה' ביום צרה לומר תענה בתפלתך, ולכך נאמר יענך ה' ביום צרה, לכך נאמר בסוף י"ח מזמורים יענך ה', רבי יהושע בן לוי אמר כנגד י"ח אזכרות שאמר דוד בהבו לה' בני אלים